

מראי מקומות - יומא

יג:

א. אלא דמגרש להו לתרוייהו וכו'

כתבו התוספות שבירושלמי פירשו שמתקינין לו אשה אחרת היינו שהכינו אשה שאם אשתו תמות, הוא יקדש אשה זו, ואם כן לא צריך את כל התנאים של הגט שהרי הכהן גדול לא היה מקדש אותה כלל. ובירושלמי הקשו שהרי אסור לקדש בשבת, ותירצו שמשום מצוה התירו. והריטב"א כתב, שבאמת מדאורייתא אפשר שיקדש אחר שתמות אשתו, אבל לאחר שחכמים אסרו לקדש בשבת, צריך לעשות את כל ההנהגה הזו שמקדש ונותן לה גט על תנאי. ועוד שגם מהתורה צריך לעשות כן מפני שיש לחשוש שמא אשתו תמות באמצע העבודה באפן שהוא לא יוכל לצאת ולקדש. הקשה השאגת אריה (א"צ), שאפילו שלקדש ביום הכיפורים אי אפשר משום שאין עושים קנין בשבת, אפשר שהוא יקדש אותה על תנאי שאם אשתו תמות יחולו הקידושין, וגם יתן לאשתו גט על תנאי שיכנס לבית הכנסת, שאם יראה שהיא עומדת למות הוא יכנס והיא תתגרש. עוד הקשה שאפשר שיקדש על מנת שאם אשתו תמות, יחולו הקידושין לאחר שהיא תמות, ואז גם לא יצטרך לתת גט לאשתו הראשונה. שהרי באופן של הגמרא הוא מקדש ומגרש ופוסל את האשה השניה מכהונה, וכמה חכמים חששו שלא לפסול אשה מהכהונה לחינם. ואין לתרץ שהרי מבואר בגמרא שצריך גם לכנס אותה ולא מספיק קנין קידושין לבד, ואיך יעשה חופה על תנאי, כי גם חופה אפשר לעשות בתנאי.

ותירץ, שאי אפשר לעשות שיחולו הקידושין למפרע בתנאי שאם אשתו תמות, שהרי זה תנאי שאינו תלוי בו, והוא דין ברירה, ושיטת רבי יהודה שאין ברירה. ועל הקושיה השניה שיעשה תנאי שאם היא תמות יחולו הקידושין אחרי המיתה, תירץ, שיתכן שהמיתה תהיה לאחר שיזה מדם הפר ולפני ששחט והיזה מדם השעיר, והרי הכהן גדול ואשתו מתכפרים בדם הפר וכל ישראל בדם השעיר, ואם כן כל שתמות אשתו, לא תתכפר האשה השניה בדם השעיר מפני שרק עתה היא אשתו של הכהן גדול, ובזמן שהיזה מדם הפר היא לא היתה אשתו, ואם כן לא יהיה לה כפרה כלל, ולכן תיקנו חכמים את כל ההנהגה הזו שיקדש ויגרש על תנאי כדי שלא תהיה אפשרות שלא תהיה כפרה לאשה השניה.

ורבי עקיבא איגר (תשו' קנ"ט) תירץ, שהאיסור לעשות קנין בשבת הוא לא רק לעשות את המעשה קנין בשבת, אלא גם לעשות שהחלות תחול בשבת אסור, ולכן אי אפשר לעשות תנאי שיחולו הקידושין ביום הכיפורים, ורק אם יחול למפרע מותר.

ב. ולא עיילא היא לבית הכנסת

הקשו התוספות ישנים, שאפשר להכניס אותה בעל כורחה לבית הכנסת ותתגרש. ותירצו שכיון שזה תלוי בדעת אחרים, יש לחשוש שמא לא תלך. והריטב"א תירץ שבלשון התנאי משמע שרק אם תכנסי מרצונך ואם יכניסו אותה בעל כורחה אין זה נחשב קיום התנאי. וכתב שהיה אפשר לתרץ שהתנה שגם אם תכנס בעל כורחה, אלא שהעדיפו את התירוץ שהתנאי הוא על הכהן גדול בעצמו.

ג. לחדא אמר על מנת שאכנס וכו'

התוספות הביאו את פירוש הירושלמי, שהיו מתקינים לו אשה אחרת והוא לא היה מקדשה, ורק אם אשתו היתה מתה היה מקדש אותה, ולכן לשיטת הירושלמי אין כל הנידון של הסוגיא. וקשה שהרי שיטת הרמב"ם שחופה צריכה להיות ראויה לביאה, וכיון שיום הכיפורים אסור בתשמיש המטה, לא שייך לעשות חופה ביום הכיפורים. וכתב השער המלך (חופת חתנים ס"ד) שדוחק לומר שהירושלמי סובר שאין צריך חופה הראויה לביאה, שאם כן מדוע פסק הרמב"ם שלא כהירושלמי. אבל רבי עקיבא איגר (תשו' קנ"ט) כתב שצריך לומר ששיטת הירושלמי שאין צריך חופה הראויה לביאה.

עוד כתב השער המלך ליישב את הירושלמי לפי מי שסובר שחמשת העינויים חוץ מאכילה ושתייה הם מדרבנן, ואם כן זה נחשב חופה שראויה לביאה. אבל לרמב"ם שלא סובר כך עדיין קשה [ויש לעיין אם שייך לומר בזה שהרמב"ם סובר שזה שנוי במחלוקת בין הבבלי לירושלמי ואם כן הירושלמי לשיטתו מיושב].

עוד תירץ, שכל הפסול של חופה שאינה ראויה לביאה הוא רק אם החופה עצמה אינה ראויה כמו באשה נדה, אבל אם האשה עצמה ראויה, ויש רק איסור צדדי שמונע את הביאה, הרי זה נחשב חופה הראויה לביאה. עוד תירץ בשם הפרי חדש (מים חיים עבודת יום הכיפורים א' ב') ששיטת הירושלמי שאין צריך נישואין בשביל להיחשב ביתו, ומספיק קידושין לבד.

ד. כי חזי דבעי למימת קדים ועייל

הקשו התוספות ישנים, מדוע עליו להיכנס לבית הכנסת לפני שהיא תמות, והרי גם אם הוא יכנס אחרי שהיא תמות, יתקיים התנאי, ויתברר שהיא מגורשת, כמו הרי זה גיטך אם לא באתי לאחר י"ב חודש, שלכאורה מוכח שאפילו שהתנאי התקיים לאחר מיתה חל הגט. ותירצו, שאם היא תמות קודם שהתקיים התנאי הגט פסול, ואפילו שאחרי זה

מראי מקומות - יומא

יג: (המשך)

בעבד עברי אין סברא שאם יש לרבו שתי נשים שלא ירצע. ועיין שם שהאריך בשיטת הרמב"ם שהאיסור על שתי נשים הוא כל השנה.

ו. היה עומד ומקריב

פירש רש"י, שמדובר בכהן הדיוט. והקשו התוספות, שאם מדובר בכהן הדיוט, איך שייך לומר לרבי יוסי שהוא יכול לגמור את העבודה שבידו שהרי אונן שעבד מחלל את העבודה. ותירץ הריטב"א, שהדין שכהן הדיוט שעבד אונן חילל הוא דווקא כשהתחיל לעבוד בזמן שהוא אונן אבל להמשיך את העבודה לא חילל והתוספות פירשו שמדובר בכהן גדול ואפילו שכהן גדול מקריב אונן, סובר רבי יהודה שזה רק מדאורייתא, אבל מדרבנן מניח עבודתו ויוצא. [ומדברי התוס' משמע שאפילו אם לא התחיל העבודה, אלא שהוא בידו, אינו מחלל העבודה. ויתכן שרש"י סובר שאין מוכח כן מלשון הגמרא, או שהוא סובר שאף כשהוא בידו, הרי זה חשוב כהתחיל לעבוד].

יתקיים התנאי, ולאחר י"ב חודש זה חל כיון היא עדיין חיה. והקשה הריטב"א, שבוודאי הדין הוא שאפילו שהתנאי התקיים רק לאחר שהאשה מתה הגט כשר, ולכך תירץ שלעולם הגט כשר אבל חוששים שמא אם היא תמות הוא יהיה טרוד ולבסוף הוא לא ילך לבית הכנסת.

ורבי עקיבא איגר (תשו' קכ"ז), פירש שבאמת אם התנאי התקיים לאחר מיתה הגט פסול, ובי"אם לא באתי' חל הגט כשהוא גוסס, ורואים עכשיו בזמן שהוא עדיין חי שהוא לא יוכל עוד לבוא כי הוא עתיד למות. עוד תירץ שאם הוא אינו יכול ללכת לבית הכנסת עד לאחר מיתה, נמצא שיש חסרון בכריתות, שכל ימיה היא אגידה ביה.

ה. אלא מעתה שתי יבמות וכו'

הקשה המשנה למלך (עבדים ג' י"א), מדוע אין אומרים שעבד שיש לרבו שתי נשים אינו נרצע, שכתוב כי אהבך ואת ביתך. ותירץ שבכהן גדול יש טעם בדבר כמו שכתב הראב"ד (הובא לעיל) שליבו נמשך אחריהם ויכול לבוא לידי טומאה אבל